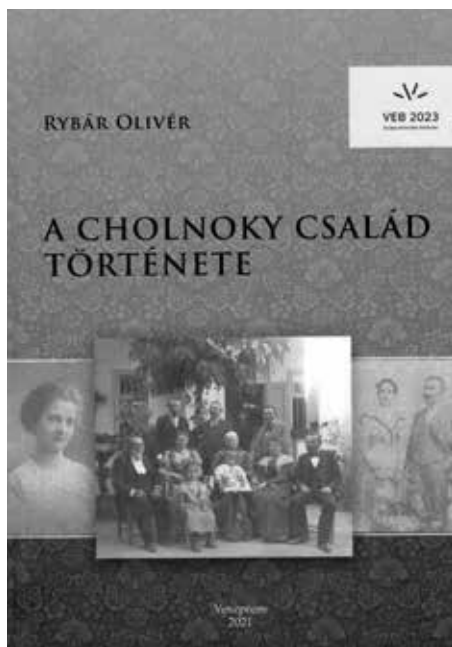

KÖNYVSZEMLE

Rybár Olivér: *A Cholnoky család története*. Veszprém Megyei Honismereti Egyesület kiadása. OOK-Press Kft. Veszprém, 2021. 295 oldal, 181 kép, 14 leszámítási táblázat – ISBN 978-615-80632-3-4

Egy ideje divat lett Veszprémben a Cholnoky családról beszélni. Azonban úgy érzem, a Cholnokyakról beszélők nagy részének fogalma sincs a családról, még csak híresebb tagjairól sem. Nem tudnak különbséget tenni és eligazodni közöttük. Örvedetes kivétel jelen kötet szerzője, Rybár Olivér földrajztanár, geográfus, aki évek óta kutatja a Cholnokyakat, sőt az idők folyamán az itthon és külföldön ma is virágzó család számos tagjával személyesen is kapcsolatba került. Hosszú, évek óta tartó szorgalmas kutatómunkájának eredménye ez a könyv, amelynek megjelenésére a Cholnoky-emlékév nyitó rendezvényének keretében került sor. A kötetet Kubassek János, az érdi Magyar Földrajzi Múzeum igazgatója mutatta be a Laczkó Dezső Múzeumban 2021. július 23-án,

Cholnoky Jenő 151. születésnapján. (A kerek 150-es évforduló a járvány miatt ugyan is kissé megesúszott.)

Bár a család karrierje igazából a XIX. század 2. felétől a XX. század derekáig tartott, de regényes (fiktív) eredet mítosza jóval korábbi korszakokig nyúlik vissza. Ennek keretében felmerült a Hunyadiakkal való rokonság, sőt a Zsigmond királytól (uralk. 1387–1437) való eredet is. Jóllehet ezt a témát a család józanabb tagjai már korábban is erős kritikával illették, sőt egyesek jókat derültek rajta, a szerző igen kimerítően foglalkozik mindezzel. Böven tárgyalva a kitalált és valós (ám valójában a Cholnokyakkal kapcsolatban nem állt) személyek pályafutását, de mindvégig hangsúlyozva, hogy mindez írott forrásokkal nem bizonyítható. (Egyébként ez a téma még olyan magasan képzett családtagokat is foglalkoztatott korábban, mint Cholnoky Jenő egyetemi tanár, aki idős korában, 1945-ben papírra vetett önéletrajzában is tág teret engedett ezen kérdéskörnek.) Végül is a család nemesi eredete nem volt bizonyítható.

Jóllehet előfordult soraikban a címerhasználat is, a XVII. századi címerszerző sem illeszthető be a család valós ősei, felmenői közé.

A valós Cholnoky ősök csak a XVIII. század végétől Kecskemétről ismertek, de-rék kézművesek, iparosok (csizmadia, cipész, szabó) voltak. A rokonság egyik ága a későbbiekben is az Alföldön élt. Az ú. n. Antal ág került át idővel Veszprémbe, s többnyire ezen ág tagjaiból kerültek ki a család legismertebb tagjai: László ügyvéd (1835–1901), testvére Csolnoky Ferenc orvos (1853–1941), László fiai: Viktor író, újságíró (1868–1912), Jenő földrajztudós (1870–1950), László író, újságíró (1879–1929).

A szerző részletesen elemzi a család (és a rokonnak vélt családok) rengetegféle névváltozatát. Megjegyezzük, előfordult, hogy egyes családtagok is eltérő módon írták a saját nevüket életük során.

Az értelmiségi hivatás mellett számos családtag megőrizte az eredeti iparos státuszt, de akadtak a családban művészek, sőt parkett táncos is. Egyes családtagok erősen hajlottak a devianciákra, alkoholizmus, rendezetlen életvitel, és feltehetően ennek folyományaként sajnos az öngyilkosságra is.

A szerző hatalmas feltáró munkát végzett. Már önmagában csak a felhasznált könyvészeti anyag is tetemes. A könyvek mellett azonban rengeteg, a legkülönfélébb országos és helyi folyóirat és hírlapi anyag is átnézésre került. Mindezt további szinten nem kevés levéltári, múzeumi adattári, valamint internetes anyag egészíti ki. Sőt részben feltárára, bedolgozásra kerültek a család, rokonság birtokában megőrzött írott és képi forrásanyagok is.

Az már inkább a forrásanyagok gyakori minőségi eltéréseivel magyarázható, hogy a felkutatott anyag helyenként egyenetlen. Nem biztos, hogy egyes személyekről a legfontosabb ismeretek váltak ismertté, sokszor inkább olyan tények – esetenként akár kevésbé lényeges véletlen apróságok – őrződtek meg, amelyekből hírlapi hír (legalább ideig-óráig tartó „szenzáció”) lett.

A szerző igyekezett a tényanyagra koncentrálni, ezeket ismertetni. Nem nagyon minősített, az ismert családtagok esetében is az adatközlésre szorítkozott, a lehetőségekhez mérten nem felborítva, megőrizve így a kötet arányait. Összességében mintegy 60 családtag életútjáról kapunk hosszabb-rövidebb elemzést. Sokuk fényképen is látható.

A családtagok fotói mellett további illusztrációk is színesítik a munkát: pl. okmányok (anyakönyvi kivonatok, gyászjelentések, oklevelek), iratok, újság hirdetések, kivágatok, címerek, lakás alaprajzok és fotók, síremlékek.

Bár a család – legalábbis egy részének – felemelkedése jól illeszkedik a szerény reformkori előzmények után inkább csak a kiegyezés után megerősödő hazai polgárság történetébe, azt azonban korántsem gondolnám, hogy mindez esetükben egyedülálló vagy rendkívüli lett volna. Érzésem szerint számos rokon példát lehetne találni. Hogy földrajzilag ne menjünk messze Veszprémtől és a Balatontól, talán elég, ha utalok a

sokban hasonló sorsú Bogyay, Pauler vagy Rainprecht familiákra, bár feltehetően az ő történetük részleteiben kevésbé feltárt és ismert a Cholnokyakénál.

A szerző már eddig is számos remek tanulmányt publikált a Cholnokyakról, sőt egyéb módon is ismételtén népszerűsítette ezen család tagjait (Cholnoky Jenő szobrának felállítása Veszprémben, a róla elnevezett iskola előtt, séták, túrák vezetése a családtagok nyomában stb.). Reméljük, hogy ezen munkásságát a jövőben is folytatja és tovább finomítja, árnyalja az egyes családtagokra vonatkozó ismereteinket, amihez komoly kiindulást és alapokat nyújt már a jelen munka is.

A kötet visszafogott tipográfiája és borítóterve Bontó László jól sikerült munkája. Gondosabb szöveggondozással viszont kiszűrhetők lettek volna a szövegben helyenként megmaradt kisebb pongyolaságok. Itt-ott pontatlanok az egyes családtagok által elnyert elismerések, kitüntetések megnevezései is.

RAINER PÁL

***

Ne csak olvassuk, gyűjtsük is könyvtárunkban

Gondolatok a SÉD veszprémi kritikai lap 2021. évi számairól

A várostörténet iránt érdeklődő olvasó számára testvérlapunk, a veszprémi SÉD is rendszerint izgalmas írásokkal szolgál. A terjedelem szabta keretek között ott sorakoznak a genius locit, a város atmoszféráját tükröző publicisztikai gyöngyszemek. Különösen az idei a 32. szám bővelkedik a város múltját bemutató írásokban. A lapindító első opus – *Jankovics Norbert* tollából – például Veszprém középkori topográfiáját igyekszik föltérképezni – már amennyire ez a kevés forrásból következően lehetséges. A gondosan összeállított térképen található településrészek (szegek) és egyházas helyek mellett számos kérdőjel is ott sorakozik. Például: a Szentiván-szeg területén állt-e a keresztelő Szent János-templom, avagy Szenttamásfálván Beckett Szent Tamás temploma?

A végházzá lett Veszprém 1593-ban vívott ostromáról – Wilhelm Peter Zimmermann rézmetszete alapján – *Rainer Pál* készített rövid, az eseményeket láttatóan összefoglaló krónikát. (Ha Veszprémnek is akadt volna Gárdonyi Gézája, akkor erről az ostromról is lebilincselő regény születhetett volna...)

Ha a XIX. század eleji város romantikus szépségeiben szeretnénk gyönyörködni, akkor *Berkeny János* „Veszprémi Fi” színezett tollrajzait érdemes alaposabban szemügyre venni. Kár, hogy a lap ezeket nem tudta nagyobb méretben közölni. (Nagyméretű Veszprém-naptárakon bizonyosan jól mutatnának...)

A régi veszprémi városházákról *Brunner Attila* készített teljességre törekvő összefoglalót. A centrumvándorlás során a városi közigazgatás és a városatyák többször

is kénytelenek voltak költözni. Bizonyára kevésbé köztudott, hogy 1814-ig a Matulka-ház (Rákóczi u. 5.) szolgálta a városi közigazgatás céljait.⁵ Szépen ívelő tornácaira könnyű odaképzelné a hajdani városatyákat, amint folyton-folyvást azon törik a fejüket, mit kellene tenniük a szabad királyi várossá válás érdekében.

A város szellemiségét évszázadokon keresztül meghatározó piarista kegyes iskola a „scola piae” máig ható szellemiségéről Nagy Balázs Vince értekezését olvashatjuk. A téma természetesen egy mélyebb, a művelődéstörténet egészét vizsgáló elemzést is megérne. S csak reménykedhetünk, hogy az ódon iskola a várható újabb metamorfózis során is megőriz valamit a régi idők értékvilágából, hangulatából...

Arról, hogy városunk nem csak a kanonizált művészek városa, hanem a kismesetereké is, arról Tevesz Mária készített rövid áttekintést. Bognár Kálmán, Mendlik Lajos, Páris Erzsébet, Gerstner Ödön képeiről is a régi Veszprém kacsint ránk. És a „nagyok”: Ircsik Józsefről, Bojtor Károlyról, Kádár Tiborról, Györgydeák György művészetéről úgyszintén veretes írások adnak számot.

Balogh Elemér „A régi Veszprém emlékezete” című esszéje igazi lírai gyöngyszem. Akár egy, a Veszprém-emlékezetet bemutató sorozat indító darabja is lehetne...

És egy irodalmi összeállítás is helyet kapott a lapban: Ács Anna „a Harmath–Katsányi” irodalomtörténetéről, Wirágh András a kissé elfeledett Cholnoky László prózájáról, Botár Attila verseiről Horváth András értekezését olvashatjuk. Fenyvesi Ottó Veszprém-verseit Bence Erika, Tolnai Ottó Veszprém-képeit Szarvas Melinda hozta közelebb hozzánk. De Bozsik Péter, Ladányi István, Géczi János régebbi és újabb könyveiről is értő írások szólnak. A lapszámot a közelmúlt kulturális életéről szóló rövid összefoglalók zárják.

Arról, hogy Veszprém kulturális élete valójában milyen gazdag, arról a 33–34. szám ad hiteles képet, hiszen már-már „kulturális túlkínálatról” beszélhetünk. Számomra különösen Asztalos István bábszínház-kritikája volt gondolatébresztő: miért

---

⁵ A Szerkesztő kissé „döcögős” meghatározásnak tartja azt a megállapítást, hogy: *a városcentrum az utóbbi kétszáz évben a várból fokozatosan délre vándorolt*. Több tanulmány is kitért rá, hogy élesen különvált a Vár és a benne lakók, illetve a Vár alatt lakók helyzete, viszonya. Nem véletlen említette Hungler József, amikor a püspök és a város ellentétéről írt: *Kiélesedett a harc a Vár és a vár alatt lakók között*. A városcentrum a piac volt, a Séd hídjánál, majd a mai Óváros téren. De ugyanilyen továbbvitt tévedésnek mondható a Feckendőház megítélése. A Szerző itt azt írja: *A 18. század végén épült Matulka-ház (Rákóczi Ferenc utca 5.) szolgált tanácskozási épületként egészen 1814-ig, amikor elkészült a földszintjén tűzoltószertárnak és az emeletén hivataloknak épült Feckendőház a Vár utca 1. szám alatt*. Le kell szögezni: A Feckendőház soha nem épült Városházának és nem is volt Városháza!! Az igaz, hogy volt olyan városi hivatal, ami az idők során beköltözött a Feckendőházba, de ezáltal nem vált Városházává. A 2. Városházáról (a szerző szerint), csak annyit, hogy az 1. Városházát (nevezzük Matulka-háznak) város 1886-ban adta el és költözött a Kapuváry-házba, és nem az ún. Feckendőházból. Molnár Jánosné könyvében, a *Mesélő házak* címűben minden pontosan le van jegyezve erről a házról is.

és hogyan sikerült – a nyelvi nehézségeket leküzdve – megszólítani a gyermeki lelket.

Annak titkát, hogy kell a színpadon tviszthangulatot varázsolni, *Ladányi Ibolya* írásából tudhatjuk meg (Hotel Mentol).

Ám az e lapszámokban sorjázó írások mintegy kaleidoszkóp-szerűen példázzák veszprémi élet gazdagságát, azt a kissé elkoptatott ódon közhelyet, hogy jó itt élni. De a koncertekről, kiállításmegnyitókról, színházi bemutatókról szóló írások között föl-fölbukkan egy-egy, a város múltjába visszatekintő eszmefuttatás. A Laczkó Dezső Múzeum *Cholnoky Jenő és a Balaton* című kiállításáról *Katona Lajos Tamás* számol be, *Palágyi Sylvia* pedig egy szokatlan témában: a balácai ásatások során talált római kutyanyakörvek- és pórázok bronzvereteiről készített hangulatos, fantáziát megragadó írást.

A kulcsin is méltó a laphoz: a szokatlanul nagy méret Gáspár Gábor ihletett fotóinak kínál tág lehetőségeket – mintegy performanszként tükrözve mindazon helyi értékeket, melyekre a hétköznapiak sodrában kevésbé vagyunk képesek odafigyelni.

Kedves Olvasó, ne csak forgassa e lapszámokat, a Veszprémi Szemléhez hasonlóan – könyvtárában is érdemes őket megőrizni!

SEBŐ JÓZSEF